

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет

Слов'янський світ і Україна

Збірник наукових праць на пошану
ректора Рівненського державного гуманітарного університету,
професора Руслана Постолювського



Рівне
Видавець О. Зень
2021

УДК 94(367):94(477)
С-481

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 6 від 30 червня 2021 р.)

Рецензенти:

Анатолій Філінюк – доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри історії України Кам'янець-
Подільського національного університету імені
Івана Огієнка

Володимир Фісанов – доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри міжнародної інформації
Чернівецького національного університету імені
Юрія Федьковича

Тарас Чухліб – доктор історичних наук, провідний науковий
співробітник Інституту історії України НАН
України

Відповідальний редактор
кандидат історичних наук, професор **Валерій Шеретюк**

Слов'янський світ і Україна: Збірник наукових праць на пошану ректора Рівненського державного гуманітарного університету, професора Руслана Постолюського. – Рівне : О. Зень, 2021. – 432 с.

ISBN 978-617-601-377-8

Видання присвячене 70-річчю від дня народження професора, ректора Рівненського державного гуманітарного університету, заслуженого діяча науки і техніки України, члена-кореспондента Академії педагогічних та соціальних наук, члена-кореспондента Міжнародної слов'янської академії Р. М. Постолюського. У збірнику подані наукові розвідки з історії слов'янських народів та широкого спектру проблем української історії різних періодів. Серед авторів – науковці з академічних установ та вишів України й зарубіжжя.

Видання розраховане на науковий та викладацький загал, студентів, та всіх, хто небайдужий до історії.

УДК 94(367):94(477)

ISBN 978-617-601-377-8

© Рівненський державний
гуманітарний університет, 2021

ОСОБЛИВОСТІ ВНУТРІШНЬОПАРЛАМЕНТСЬКОЇ БОРОТЬБИ В СЛОВАЦЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ В 1993-1998 рр.

Дослідження присвячено внутрішньополітичному розвитку Словацької республіки, визначено характер відносин в національному парламенті.

Основними джерелами для написання даного дослідження слугували періодичні видання як українські так і словацькі: «Голос України», SME, Národná obroda, Pravda та інші за період 1993-1998 рр..

Головні проблеми внутрішньої політики Словацької Республіки розглядає словацький політолог Г.Месежніков в серії видань про Словаччину, які виходять у формі річників – Slovensko. Súhrn správa o stave spoločnosti. - (1995-1998). До проблеми депутатського мандату звертаються словацькі дослідники Галанда і Грабко.

До головних аспектів внутрішньої політики Словаччини звертаються чеські дослідники Л.Копечек, М.Белко, В.Гавлік, Я.Седлар в своїй роботі «Від Мечіара до Дзурінди», яка була видана в Брно в 2003 р.

Процес формування політичної сцени в Словаччині мав свою специфіку. Не було створено стабільної політичної системи, крім стандартних партій існували й суб'єкти «широко спектральні» і менш випрофілювані. Такий стан партійної системи в СР був відображенням головних соціокультурних характеристик словацького суспільства, головним чином в площині сприйняття тодішніх трансформаційних процесів.

В Словацькій Республіці (СР) парламентські вибори відбулись в 1990 та 1992 роках – в часи федерації, та в 1994, 1998 роках. Президентські вибори відбулись, у визначений дослідженням період, в 1994 році. 1 січня 1993 р. офіційно почала існувати Словацька республіка. Національна Рада (НР) діяла у тому складі, що була сформована за результатами виборів 1992 р. Уряд очолив В.Мечіар, глава партії Рух за демократичну Словаччину (РЗДС). Діяльність цього уряду прямо пов'язують з заломленням реформаційних процесів в СР, з переходом на так звану модель «подвійного шляху реформ» - покращення економічних показників паралельно із збільшенням напруження в політичному житті суспільства.

Небажання РЗДС ділити владу будь з ким принесло великі проблеми. В березні 1993 р. вийшов з уряду глава Словацької національної партії (СНП) Л.Чернак, який займав посаду міністра господарства. Приводом стала відмова Мечіара заключити коаліційну угоду і передати СНП урядові крісла. Тут слід зауважити, що уряд Мечіара опирався не лише на підтримку СНП, але й на двох незалежних депутатів, які після виборів вийшли зі своїх партій і на Партію лівих демократів (ПЛД). Тому вихід Чернака не був ключовим для існування уряду (в цей період), та й він сам виступав скоріш з позиції фахівця ніж з позиції репрезентанта СНП. Відсутність письмового договору свідчить про бажання Мечіара використати цю формальну коаліційну угоду. Подібна ситуація відбулась з ПЛД, яка довела своєю участю в ряді важливих голосувань, що привели до розпаду ЧСФР, свою приналежність до одного табору з РЗДС.

Впродовж 1993 р. ця партія перейшла з позиція однодумця РЗДС до позиції гострого критика урядової політики.

Вже весною 1993 р. вийшла з коаліції група депутатів на чолі з міністром закордонних справ М.Княжком. Але РЗДС все ж вдалося стабілізувати ситуацію і створити коаліцію з СНП, яку раніше ігнорували. В січні 1994 р. від коаліції знову відійшла група депутатів на чолі з Княжковим наступником, міністром закордонних справ, Й. Моравчіком. Зважаючи на те, що не задовго перед тим розкололась СНП, коаліційний уряд Мечіара втратив більшість в парламенті.

Президент Міхал Ковач, який був обраний на посаду в лютому 1993 р., виходець з РЗДС, в березні 1994 р. різко піддав критиці діяльність уряду і самого прем'єра Мечіара. На такій хвилі опозиція змогла об'єднатися і висловила недовіру главі уряду.

Одним з чинників падіння уряду Мечіара, став його публічний виступ на засіданні РЗДС в Кошицах в листопаді 1993 р. Мечіар продемонстрував свої політичні міркування стосовно СНП. Вказав, що слід використати розкол партії на дві фракції. РЗДС, за Мечіаром, повинен стати репрезентантом національно-демократичних сил в Словаччині. Тому потрібно прихилити на свою сторону частину членів СНП, і проковтнути комунікації на рівні округів так, щоб СНП презентував РЗДС. Підтримку РЗДС знайшов в частини католицької церкви, Матіці словенської, частини Демократичного союзу, Партії зелених Словаччини (ПЗС) («ми фінансували її в виборчій кампанії, зберегли її від краху, завдяки суттєвій допомозі в таємній коаліції з нами») [2, с. 22].

В період з березня по грудень 1994 р. в СР діяв уряд широкої коаліції лівих, центристських і правих сил – Партія лівих демократів, Демократичний союз, Християнсько-демократичний рух (ХДР) за підтримки угорських політичних суб'єктів. Уряд очолив Йозеф Моравчик. Єдиним його об'єднуючим чинником було бажання не допустити знову встановлення уряду, в який би увійшов РЗДС Мечіара.

ПЛД розпочала підписну кампанію про дострокові парламентські вибори. Доводом було очікування, що партія вибори виграє і дістане вплив включно з прем'єрською посадою. Це очікування виявилось хибним, тому що діяльність в політично дуже «барвистому» уряді Моравчика надзвичайно негативно відбилась на підтримці виборців. Власне небезпечним показником стало відокремлення від ПЛД конкурентного радикально лівого Товариства Робітників Словаччини, очоленого Я.Люптаком, колишнім депутатом ПЛД.

30 вересня – 1 листопада 1994 р. відбулися дострокові парламентські вибори. Переможцем знову став РЗДС, який отримав майже 35% голосів [5, с. 5]. РЗДС разом з Товариством робітників Словаччини (ТРС) та СНП сформували урядову коаліцію, Мечіар третій раз став прем'єром.

З позиції, яку обрав найсильніший суб'єкт кінця 1994 р., було зрозуміло, що подальший суспільний розвиток, буде відзначений політичною і владно-інституціональною конфронтацією. Про такі тенденції сигналізувало багато кроків РЗДС:

- Бажання змінити співвідношення сил в парламенті всупереч легітимним результатам виборів.

- Вимога, щоб М.Ковач подав у відставку з посади президента, внесена негайно після виборів.

- Спосіб, яким були сформовані парламентські комітети, органи Фонду майна і Ради телебачення і радіомовлення.

- Відкликання Генерального прокурора і введення Найвищого контрольного відомства.

- Прийняття новели Закону про т.зв. велику приватизацію і Закону про відміну приватизаційних рішень уряду Моравчика.

В січні 1995 р. уряд запропонував на розгляд парламенту свою програму. У вступі Мечіар характеризував цей одинокий документ як «новий етап сучасної історії Словаччини» і проголошував, що «хоче створити стабільне політичне і економічне середовище, в якому будуть можливості для того, щоб кожний громадянин знайшов своє місце для вільної діяльності і особистого щастя».

Характерним при цьому є твердження, що уряд, який утворився після парламентських виборів 1992 р., зробив фундаментальні кроки при створенні «соціально-ринкового простору, разом з промисловими демократіями в світі, але свої намагання змушений був зупинити тому, що не знайшов досить парламентської волі аби свої програмні засади сповна реалізувати» [3, с. 13].

Уряд проголосив намір «створювати конституційні передумови для широкої участі громадян в політичному і суспільному житті», ідею «широкого діалогу між громадськими, релігійними, етнічними, культурними, підприємницькими та професійними групами», діалогу, «який буде позбавлений обтяжуючого впливу партійних і політичних інтересів» [3, с. 13].

Подальший політичний розвиток показав, що йшлося лише про формальні словесні обіцянки.

Основним показником справжнього стану політичного життя країни є відносини, які встановилися між урядовою більшістю і опозиційною меншістю. Вже в період свого формування урядова коаліція вказала якій моделі відносин з опозицією надає перевагу. Наприклад, при формуванні комісій НР ні одне керівне місце не дісталось представникам опозиції. Ні один представник опозиції не став членом Спеціального контрольного органу (СКО) за Словацькою інформаційною службою. Таким чином опозиція була виключена з процесу вирішення основних питань внутрішньої політики держави і постало питання можливого політичного зловживання управлінських служб. На відміну від НР минулого виборчого періоду (скликання), опозиція в НР 1994-1998 рр. не мала навіть посади заступника голови НР.

Цей факт був предметом постійної критики як окремих опозиційних громадських діячів, так і представників міжнародних організацій і кількох закордонних діячів і політиків. Відсутність представників опозиційних парламентських партій в СКО, була витлумачена як конкретний прояв дефіциту демократії, який перешкоджає вступу СР до НАТО та ЄС в рамках т.зв. «першої хвилі» посткомуністичних держав.

В червні 1996 р. відбулась т. зв. «коаліційна криза» – декілька днів тривав розрив між РЗДС і його коаліційними партнерами СНП і ТРС. Тоді до СКО спільним голосуванням опозиційних депутатів і депутатів СНП та ТРС був обраний представник ПЛД В.Сопко. Але за дорученням своєї партії обов'язки в

згаданому парламентському органі не виконував в знак протесту проти того, що до СКО всупереч попередній угоді не були обрані представники інших опозиційних партій.

В демократичній системі опозиція є одним з повноправних інститутів, що представляє обов'язковий елемент механізму «гальма і противаги», на який опирається функціонування політичної системи. Відносини між урядовою більшістю і опозиційною меншістю в демократичному суспільстві не повинні мати характер суперництва чи конфронтації, а повинні бути засновані на співпраці, що опирається на політичний прагматизм. Аналіз діяльності НР в 1994-1998 рр. показує, що між урядовою більшістю РЗДС – СНП – ТРС і опозиційними парламентськими суб'єктами, що склали меншість, не існувало відносин консенсуальної співпраці. Навпаки, тут переважав стан системної конфронтації. При прийманні вирішальних законів урядова коаліція застосовувала метод голосуючої машини, що опирається на розуміння демократії як диктатури більшості. Законодавчі поправки запропоновані опозиційними депутатами як правило відхилялися.

Яскравим свідченням коаліційного розуміння співпраці з опозицією була 7 хвилинна надзвичайна сесія НР, яка мала займатися конфліктом між Словацькою інформаційною службою і Поліцейською радою під час розслідування викрадення М.Ковача – молодшого і розширеним Спеціальним контрольним органом. Коаліційні депутати не схвалили програми сесії і тим самим зробили неможливою нараду НР про подію, яка набула суспільного значення з важливими міжнародними наслідками.

Деяким винятком був конституційний Закон про попередження протиріч інтересів при виконанні функцій державних чиновників і вищих державних діячів («закон про конфлікт інтересів»), прийнятий в травні 1995 р. депутатами РЗДС і ПЛД. Окрема історія з прийняттям Закону про державну мову, який був схвалений не тільки депутатами коаліції, але й голосами переважної більшості депутатів Демократичного союзу і Партії лівих демократів. Підтримку опозиційних депутатів, в даному випадку, можна пояснити цілковитою атмосферою, яка супроводжувала прийняття того закону: поіменне голосування, прямий телевізійний ефір, тривала націоналістична пропаганда про урядових медіа. Така підтримка опозиційними депутатами мовного закону ніяк не покращила відносини з коаліційними партіями, навпаки ускладнила відносини між опозиційними партіями, особливо з Угорською коаліцією.

Про конфронтаційні наміри урядової коаліції засвідчив перебіг всержавної поліційної акції на визначення автентичності підписів на петиційних листах Демократичного союзу. В цьому випадку вже йшлося не тільки про тиск на ДС, але й про зневагу його прихильників і потенційних виборців. Елементи нетолерантності у відношенні до політичних та ідейних опонентів були характерними для намірів уряду прийняти Закон про охорону республіки і Закон про надзвичайний стан. Урядова пропозиція Закону про фонди, підготовлена в кінці 1995 р. містила положення, які розходяться з основними тенденціями розвитку громадянського суспільства після 1989 р.

Законодавче оформлення Кримінального закону (т.зв. «Закон про охорону республіки») в 1996 р. викликало протести широкої громадськості, критику

словацького уряду за кордоном, стало додатковим джерелом напруження у відносинах між урядовою коаліцією та опозицією та причиною погіршення іміджу СР як демократичної держави в світі. СНП на поч. 1996 р. прилюдно обумовила свою згоду з ратифікацією основної словацько-угорської угоди прийняттям деяких законів, серед яких Закон про охорону республіки. Урядова коаліція розпочала масивну пропагандистську кампанію, направлену на обґрунтування неминучості прийняття правової норми, яка, як твердили її ініціатори, мала б створити додаткові гарантії охорони інтересів «молододі незалежної держави». В рамках цієї кампанії лідери коаліційних партій, особливо СНП та РЗДС, конкретно вказували на суспільні сили і групи, проти яких міг би бути застосований цей закон. Лідери СНП, у відповідності з програмними засадами своєї партії, вказували насамперед на активних захисників угорської національної меншини. Лідери ж РЗДС вказували на ширшу суспільно-політичну групу, на яку б поширилось застосування окремих норм Кримінального закону. В рамках кампанії на підтримку прийняття закону з вуст урядових чиновників прозвучали заяви, метою яких було викликати почуття загрози зі сторони «внутрішніх ворогів» держави.

В березні 1996 р. глава уряду В.Мечіар на мітингу прихильників заявив: «Ті, хто був проти утворення держави, ті, хто хотів і хто призвів до падіння уряду в березні 1994 р., знову роблять прогнози, щоб події знову повернулися по іншому, щоб нав'язати інше уявлення порядку і розвитку. Не можемо безкінечно проводити політичні змагання. Вже того було досить, республіку підривати не дамо, тому що сьогодні у вечірні години уряд прийме Кримінальний закон, який буде такі дії ставити поза законом і буде карати. Не хочемо застосовувати допомогу ні штиків, ні допомогу поліції, але державу підірвати не дамо тим, хто вже два рази хотів» [17, с. 5]. Ці слова не можна інтерпретувати по іншому ніж як бажання запровадити правову норму репресивного характеру направлену проти політичних опонентів і противників уряду, чи ж створити законодавчу основу для кримінального позову на осіб, незгідних з урядовою політикою. До Кримінального закону мали вийти положення, які дають можливість застосовувати покарання до осіб, що організовують суспільні збори «з метою підірвати конституційний устрій» і до осіб, які «поширюють за кордоном неправдиву інформацію, що шкодить інтересам республіки».

Після того, коли уряд схвалив Кримінальний закон, відбулась хвиля протестів проти його прийняття в парламенті. Протестували кілька суспільних організацій, громадські товариства, профспілки, представники церкви. Великий резонанс в суспільстві викликала заява біскупів римо-католицької церкви, які в переддень прийняття закону в парламенті звернули увагу, що «з прийняттям цього закону виникне небезпека встановлення нового тоталітаризму в нашій республіці» [9, с. 5]. Всупереч негативному ставленню опозиційних партій і масовим протестам в суспільстві, урядова новела Кримінального закону була схвалена 26 березня 1996 р. в НР 77 голосами РЗДС, СНП, ТРС (два депутати урядової коаліції, І.Гаспаровіч з РЗДС і М.Полак з ТРС, від голосування утримались). Всі присутні депутати опозиції голосували проти. Президент повернув новелу на повторне обговорення парламенту. Опозиція заявила, що у випадку повторного прийняття новели у незмінному вигляді звернеться до

Конституційного суду Словаччини. Коаліційні депутати підготували більш поміркований варіант закону, який був схвалений 17 грудня 1996 р. 66 голосами депутатів урядової коаліції. Президент Ковач і цей закон не підписав і повернув його парламенту на доопрацювання.

Посиленню централістських та етатистських тенденцій в суспільному житті країни служив Закон про територіальне та адміністративне впорядкування СР, який, на думку працівників муніципальних органів, створив передумови дальшого посилення повноважень органів державної влади на шкоду місцевому самоврядуванню. Закон про прокуратуру закріпив сильне становище Генерального прокурора (фактично з повноваженнями особистої влади в державі). Закон про вищі школи дав міністерству освіти непомірно великі повноваження порівняно з вузами при присвоєнні науково-академічного значення, що багато представників вузів розцінили як посягання на академічні свободи і обмеження автономії вузів. Згідно прийнятого Закону про фонди реєстрація фондів передавалася Міністерству внутрішніх справ – центральному органу державного управління. Закон дав можливість державним органам втручатися в управління фондом і регламентувати його внутрішню діяльність. Визначенням розміру основного майна 100 тис. крон, яке кожний фонд має набути на протязі першої половини року свого існування, Закон про фонди порушує принцип рівноправності засновників і однозначно дискримінує малі фонди. Суперечливим з погляду стабільності міжетнічних відносин був новий порядок денний парламенту, який НР схвалила всупереч зауваженням президента: на відміну від попереднього депутати, які належать до національних меншин втратили змогу вживати під час роботи парламенту власну мову.

Згадані закони були схвалені лише при підтримці коаліційних депутатів. Винятком було прийняття Закону про вищі школи у вересні 1996 р., коли урядову пропозицію підтримали два депутати Спільного вибору В.Сопко і Й.Клеін. Президент всі згадані закони після їх схвалення парламентом через їх суперечність з Конституцією СР, не підписав а повернув на повторне обговорення до НР. Депутати коаліції все ж більшість зауважень президента відкинули і згадані закони повторно схвалили.

Депутати від опозиції спрямовували увагу громадян на членів уряду, відповідальних за неспокійну ситуацію в окремих відомствах. В 1996 р. опозиціонери декілька раз ініціювали голосування про недовіру членам уряду. В травні 1996 р. 47 депутатів ХДР, ДС, УК та партії Спільний вибір (СВ) запропонували висловити недовіру міністрові внутрішніх справ Л.Худекові за некомпетентність при управлінні відомством, зірвання розслідування викрадення Ковача – молодшого і втягнення поліції до вирішення політичних проблем (справа про петиційні листи ДС). Безпосереднім імпульсом ініціативи опозиційних депутатів став звукозапис телефонної розмови Л.Худека з керівником Словацької інформаційної служби І.Лексом, розголошений радіостанціями TWIST і Вільна Європа та надрукований у всіх друкованих органах. З цієї розмови випливало, що обидва урядові чиновники здійснювали тиск на слідчих у справі викрадення і органи чинного кримінального судочинства [14, с. 4]. З запису також випливало, що глава уряду Мечіар про цей тиск знав.

У вересні 1996 р. опозиція два рази пропонувала висловити недовіру міністрові культури І.Худсцові за методи впровадження трансформації словацької культури, які викликали масові протести культурної, мистецької і громадської спільноти. В жовтні того ж року опозиційні партії голосували за висловлення недовіри міністрові сільського господарства П.Бацові в зв'язку з недозволеним вивозом зерна за кордон, який загрожував продуктивній безпеці країни (небажаний вивіз був відхилений СКО в серпні). В цьому ж місяці 40 депутатів опозиції подали пропозицію висловлення недовіри міністру освіти Є.Славковській, через серйозні недоліки в управлінні системою освіти, відсутність концепції у роботі міністерства, помилки, яких припустилося МО при проведенні системи т.зв. «альтернативної освіти» і в міжнародній співпраці.

В грудні 1996 р. депутати опозиційних партій (крім ПЛД та ПЗС) на черговій сесії парламенту запропонували відкликати главу НР І.Гаспаровіча. Причиною відкликання глави парламенту мала стати його особиста участь у відібранні депутатського мандату в Ф.Гаульдера. Ні одна з пропозицій не отримала підтримки більшої половини депутатів.

В кінці 1996 р. в НР відбулась подія, що означала фактичне заперечення правових наслідків парламентських виборів, порушення принципів конституційності і порушення процедурного консенсусу, необхідного для функціонування парламентської демократії. Депутат Ф.Гаульдер був позбавлений депутатського мандату, проти свого бажання, рішенням депутатів РЗДС, СНП та ТРС. Гаульдер вийшов з депутатської фракції РЗДС на поч. листопада 1996 р., і повідомив, що буде працювати як вільний депутат. Причиною свого виходу з партії назвав незгоду з її політикою. Він вже дещо перед тим відкрито показував своє неприхильне ставлення до РЗДС, не голосував разом з коаліційними депутатами (підтримав висловлення недовіри міністру П.Бацові, був проти схвалення новели закону про вузи, голосував разом з опозиційними депутатами на червневій сесії НР під час тимчасової «коаліційної кризи»), критично висловлювався про деякі аспекти внутрішнього політичного розвитку Словаччини. Після його виходу з фракції РЗДС глава уряду Мечіар повідомив, що в найближчий час очікується отримання листа, яким Гаульдер здасть депутатський мандат. Реагуючи на Мечіарові слова, Гаульдер оголосив, що депутатського мандату здавати не буде. На початку грудня 1996 р. глава НР І.Гаспаровіч повідомив, що отримав два листи від Гаульдера. В одному з них він повідомив, що не буде здавати мандат, в другому, з пізнішою датою, що депутатський мандат здає. Гаульдер оголосив, що лист, в якому нібито він добровільно здає мандат, главі НР не посилав, мова йде про підступ. Підтвердив, що ще перед виборами 1994 р. кілька кандидатів на посаду депутатів від РЗДС підписали в резиденції партії недовідане зобов'язання, в якому заздалегідь здавали депутатські мандати у випадку пізнішого виходу з РЗДС. Можна зробити припущення, що це зобов'язання, продатоване в резиденції партії РЗДС і було доставлене І.Гаспаровічу.

Перед парламентськими виборами 1990 р. в тодішній СНР прийнята нова конституційна норма про депутатський мандат, який на відміну від комуністичного періоду став вільним. Тобто обраний депутат міг виконувати свої функції вільно і не був зв'язаний ані вимогами партії, ані виборців. Під

впливом демократичного відношення встановилось правило, що «якщо хтось голосував не так як його фракція, не може за це бути покараним, чи позбавленим депутатського мандату» [1, с. 22]. Ця норма мала двозначні наслідки, з однієї сторони депутати отримали незалежність від своїх партій, а з іншої це привело до більшої дефрагментації парламенту.

Конституція до питання депутатського мандату звертається в статті 73 і встановлює, що «депутати виконують мандат особисто, згідно з своєю свідомістю і переконаннями, і не зв'язані наказами», що відповідає вільному мандату. Далі Конституція вказує, що депутат може здати свій мандат. Проблема в тому, що не вказується яким способом цей мандат можна здати, що в подальшому і породило конфлікти.

Всупереч запереченням Гаульдера глава НР Гаспаровіч передав листа з «зреченням» мандатному та імунітетному комітету, який (беручи до уваги, що 10 з його 15 членів були депутати урядової коаліції) передав лист у НР з візою «взяти до уваги». Треба звернути увагу, що глава цього комітету А.Поляк, представник ТРС, вважав, що лист Гаульдера є фальсифікатом і тому з таким рішенням не згідний. 4 грудня 1996 р. 77 депутатів з 136 присутніх проголосували «за», чим фактично відібрали мандат в чесно обраного депутата проти його волі. «Проти» голосували опозиційні депутати і А.Поляк з ТРС. НР відкинула пропозицію Й.Моравчіка (ДС) передати фальсифікат чинним органам кримінального провадження. Замість Гаульдера був призначений Ян Белан, його мандат депутата-замісника засвідчила урядова коаліція.

Депутати ХДР, УК, ДС та СВ подали в зв'язку з цим заяву в Конституційний суд (КС) Словаччини. В лютому 1997 р. Конституційний суд подання опозиційних депутатів проти засвідчення мандату Белана, через невиконання належних за законом реквізитів, не прийняв. Скаргу про порушення своїх конституційних прав в Конституційний суд подав і сам Гаульдер, її суд прийняв. Через два дні після відібрання мандату перед будинком Гаульдера вибухнула бомба.

В липні 1997 р. Конституційний Суд вирішив, що виключення Гаульдера з парламенту порушило його громадянські права. Далі повідомив, що помилку може виправити сама НР, а не КС. Опозиційні депутати в серпні 1997 р. декілька раз (безуспішно) спробували скликати надзвичайну сесію НР, на якій би можна було виправити антиконституційне рішення.

Прем'єр і глава РЗДС В.Мечіар висновок КС піддав сумніву і оголосив, що депутати НР не зв'язані дорученнями КС а тільки власним сумлінням. В зв'язку з цим питанням сказав, що Гаульдер вимагав за свій вихід з НР від партії фінансову винагороду у розмірі 15 мільйонів крон. Гаульдер це звинувачення зразу ж заперечив і сказав, що партія йому запропонувала заплатити, якщо мандат здасть. Надзвичайну сесію НР все ж таки вдалося скликати на початку вересня 1997 р. Депутати урядової коаліції переглянути прийняте рішення відмовились.

Випадок з Гаульдером не був єдиним, який порушив легітимність законодавчого збору. В січні 1997 р. НР прийняла рішення про затвердження на місце померлого депутата Б.Кунца (СНП) призначила заступника Л.Грушку. Цей крок був протиправний, тому що за виборчим законом на це місце мав вступити

Е.Спішак (на відміну від Грушки у виборах 1994 р. набрав в своєму окрузі більше ніж 10% голосів, чим, згідно закону, автоматично претендував на отримання мандату померлого депутата). Про призначення Грушки на вільний мандат докладала зусиль СНП (Спішак після виборів 1994 р. з СНП вийшов). Спішак звернувся до Конституційного суду, який вирішив, що своїм рішенням НР порушила його конституційні права. І у цьому випадку коаліційні депутати відмовились переглядати рішення.

Словацький політолог Г.Месежніков констатує «те що два депутати (Я.Белан і Л.Грушка) отримали мандат всупереч Конституції СР і виборчого закону, внесло в розвиток парламентської системи СР багато питань, питань легітимності самого законодавчого органу» [4, с. 20].

Аналіз внутрішньополітичного розвитку СР в 1994 – 1998 рр. дає можливість виділити наступні основні тенденції і ключові моменти:

- Триваюча конфронтація між партіями урядової коаліції і опозиційними політичними суб'єктами. Урядова коаліція як тільки можливо прагнула послабити опозиційні партії, насамперед механізмом державної (законодавчої і виконавчої) сили, вживаючи дискримінаційні заходи, що зробили неможливим процедурний консенсус. Зважаючи на те, що партії урядової коаліції прагнули відкинути розуміння парламенту як «місця інституціональної суперечки» урядової коаліції і опозиції, опозиція таким чином була вимушена зробити таким «місцем» різні суспільні заходи (маніфести, мітинги, петиційні акції, кампанії протесту і ін.).

- Підготовка, прийняття і реалізація законодавчих заходів, що зосереджували політичну силу в руках урядової коаліції, особливо її найсильнішого суб'єкта. Політика урядової коаліції сприяла систематичному послабленню контрольної функції парламенту за виконавчою владою і підвищувала ризик, що парламент перестане виконувати свої основні функції.

- Посилення авторитаризму у діяльності урядової коаліції, що найвиразніше проявлялось при вирішенні суспільних конфліктів. Урядова коаліція демонструвала інструмент розуміння демократії як механічну сукупність процесуальних дій, надавала перевагу застосуванню принципу у формі формули «переможець бере все».

- Нівелювання принципів конституційності партіями урядової коаліції. Ця тенденція підвищувала політичну напругу в суспільстві і посилювала ризик потенційної політичної дестабілізації.

- Посилення розходжень між державними органами і інститутами громадської спільноти. Підвищення рівня суспільного занепокоєння і інтенсивності суспільних протестів проти законодавчих заходів і практичних кроків виконавчих органів. Суспільні протести при цьому відбувалися в рамках передбаченого законом порядку.

- Прагнення урядової коаліції створити один медіально-пропагандистський комплекс, включаючи деякі суспільні і приватні медіа, агентства і професійні товариства, співпрацюючи з державними органами, відновлення інформаційних служб. Метою цього комплексу був захист урядової політики і дискредитація президента Ковача, представників опозиційних партій і громадських ініціатив, виступаючих з критикою уряду.

- Триваюче напруження у відносинах між представниками державної влади і національних меншин та етнічних груп, які в значній мірі залежали від незгоди з деякими аспектами національної політики уряду і поглиблювало цілковиту недовіру представників меншин – особливо найбільшої угорської меншини – до уряду СР.

- Діаметрально різне розуміння причин негативної уваги до основних аспектів внутрішньополітичного розвитку СР в державах-членах ЄС та НАТО урядовими і опозиційними партіями.

Джерела та література

1. Galanda M., Hrabko J. Poslanecký mandát na Slovensku. – Bratislava. – IVO, 1998.
2. Od Mečiara k Dzurindovi. Slovenská politika a politický systém v prvním desetiletí samostatnosti./ Ed.L.Kopeček, M.Belko, V.Havlík, J.Sedlár. – Brno, 2003.
3. Slovensko 1995. Súhrnná správa o stave spoločnosti. – Bratislava. – IVO. – 1995.
4. Mesežnikov G. Vnútropolitický vývoj a systém politických strán. Slovensko 1998-1999. Súhrnná správa o stave spoločnosti. – Bratislava. – IVO. – 1999.
5. Голос України. – 24.10.1994р.
6. Prezident M.Kovač v exkluzivnom príspevku pre «NO»: Naš život je silne prepolitizovaný.//Národná obroda. – 29.12.1995.
7. Národná obroda. – 25.01.1996.
8. Národná obroda. – 05.03.1996.
9. Národná obroda. – 02.04.1996.
10. Dokument. Príloha denníka Národná obroda. – 29.05.1996. – s.A-B.
11. Národná obroda. – 14.09.1996.
12. Pravda, 25.11.1995.
13. Pravda. – 07.09.1996.
14. SME. – 14.05.1996.
15. SME, príloha/dokument. – 16.05.1996. – s.I-III.
16. SME. – 25.05.1996.
17. SME. – 23.10.1996.
18. SME. – 18.11.1996.
19. SME. – 12.12.1996.

ЗМІСТ

ВШАНОВУЮЧИ ЮВІЛЯРА

Валерій Смолій

Слово про ювіляра.....4

Олександр Завальнюк

Alma mater Руслана Постоловського у 1960-1970-х рр.
(До історії Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту)8

Роман Михальчук

Професор Руслан Постоловський – науковець та управлінець
(До 70-річчя заслуженого діяча науки і техніки України).....20

РОЗДІЛ 1. ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

Олег Озимчук

Причини конфронтації Англії та Франції в XII – на початку XIV століть32

Юрій Терешко, Оксана Левак

Початок правління прем'єр-міністра Джуліо Мазаріні – «тіні Рішельє»
і зовнішня політика Франції у Західній Європі в період тридцятилітньої
війни (1643-1647 рр.).....38

Наталія Плюта

Демографічні, економічні та політичні фактори розвитку колоніальної
ідеї у Франції в новий час.....48

Катерина Шевчук

Трансформаційні процеси в естетиці на початку – в першій половині
XX ст.....56

Ігор Десятничук

Чехи та чеські землі у фокусі прагнень чеських німців у роки
Першої світової війни65

Світлана Шульга

Волинські чехи у зовнішній політиці міжвоєнної Чехословаччини.....73

Степан Синяк

Польська державна політика у сфері військово-фізичної підготовки.....82

Андрій Слесаренко

Друга світова війна та Голокост у кінофільмах чеських режисерів
Збінека Бриниха та Юрая Герца.....91

Ігор Філіпчук

Інтелектуальна підготовка демократичного руху в Чехословаччині 1967-1968 рр.: суспільно-історичні обставини	99
--	----

Тетяна Опанасюк

Становлення і діяльність опозиційно-радикальних течій в СРСР у 1987-1989 рр.	109
--	-----

Інна Мартинчук

Особливості внутрішньопарламентської боротьби в Словацькій республіці в 1993-1998 рр.	118
---	-----

Тетяна Шамсутдинова-Лебедюк

Особливості сучасних взаємовідносин чоловіка й жінки у ісламі	128
---	-----

РОЗДІЛ 2. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Андрій Блануца

Земельні надання на умовах земської служби як елемент станової культури у Великому Князівстві Литовському (Друга половина XV – середина XVI ст.)	138
--	-----

Андрій Гурбик

Концепти «Звичай» і «Право» в звичаєво-правовій культурі українських земель XVI – XVII ст.	145
--	-----

Богдан Прищеп

Планування та забудова замку князів Острозьких у Старокостянтинові	159
--	-----

Галина Панишко

До питання політичних аспектів українсько-польських: від Люблінської унії до Люблінського трикутника.....	169
--	-----

Олена Прищеп

Освітні практики Речі Посполитої на Правобережній Україні (1773–1793 рр.)	177
--	-----

Микола Кучерепа

Правовий і майновий статус православної церкви у Польщі у міжвоєнний період (1918–1939 рр.)	184
--	-----

Любов Заглинська, Оксана Лукомська

Історичний аспект розвитку економічної освіти в Україні	199
---	-----

Юрій Крамар

Професійно-технічна освіта на Волині у міжвоєнний період (1921–1939 рр.)	205
---	-----

Руслана Давидюк, Віталіна Данильчук

«Рідні хати» як проурядові культурно-освітні осередки Волинського воєводства 213

Юлія Візітів

Волинський пласт: хронологія розвитку 220

Володимир Баран

Військово-чекістські операції НКВС проти українського підпілля
в Західній Україні: 1939–1941 рр. 229

Валентина Добровичинська

Пропагування радянської освіти у періодичних виданнях
Волинської та Ровенської областей (1939–1941 рр.) 237

Ірина Рибачок

Богословсько-педагогічна академія УАПЦ в Мюнхені 1946-1952 рр.
(До 75-ліття від заснування) 244

Олена Ворон, Оксана Ворон

Релігійна політика на Рівненщині у 50-60-х роках XX століття 254

Дмитро Малезжик

Репресивна політика радянської влади проти творчої інтелігенції
УРСР (Друга половина 1960-х рр.) 262

Олександр Комарніцький

Рівненський педінститут у роки Горбачовської перебудови 268

Сергій Жилюк, Лариса Паніна, Сергій Шаправський

Державно-церковні відносини на Житомирщині у контексті суспільно-
релігійних трансформацій 1989-1991 рр. 277

Руслана Шеретюк

Мистецтво як чинник формування національної ідентичності:
український контекст 285

Ірина Панчук

Сучасні протестанти в Україні: особливості ідентифікації 292

РОЗДІЛ 3. ПОЛІТИЧНІ ІДЕЇ ТА ПРОЦЕСИ В ІСТОРИЧНОМУ КОНТЕКСТІ, МЕТОДОЛОГІЯ, ІСТОРІОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО

Анатолій Філінюк, Олександр Григоренко

Мистецтво Волині XVI – XVII ст. у науковій спадщині професора
Мечислава Гембаровича 302

Grzegorz Baziur

Świadomość narodowo-państwowa i jej rola w procesie samoidentyfikacji
obywatelskiej społeczeństwa ukraińskiego – wybrane problem308

Сергій Троян, Наталія Нечаєва-Юрійчук

Перша світова війна 1914–1918 рр. і маніпуляція свідомістю людини
в умовах зародження нової світ-системи331

Максим Гон, Наталія Івчик

Полпотівське «взірцеве суспільство» у дискурсі історії повсякдення341

Оксана Гуменюк

Повсякдення радянської господарської культури: історіографічний аналіз349

Сергій Троян

Постколоніальні студії: західний і український дискурс358

Наталія Кінд-Войтюк

Інноваційні виклики вивчення історії у контексті реалізації завдань
нової української школи365

Кароліна Цинк

Охорона довкілля як об'єкт екологічної освіти (соціологічне
дослідження позицій українських студентів)372

Тетяна Кузьма

Музей як місце історичної пам'яті: практики Берліну383

Алла Киридон, Віктор Троян

Європейська ідентичність у парадигмальних обрисах космополітичної
концепції Ульріха Бека391

Оксана Кундеус

Концептуальні основи європейської інтеграції400

Алла Киридон

Колективна пам'ять як ціннісно-сміслова матриця
національної ідентичності405

Олег Санжаревський, Наталія Байда, Андрій Стемпіцький

Приватні військові компанії: міжнародний досвід та перспективи
для України414

Відомості про авторів.....422

Наукове видання

Слов'янський світ і Україна

Збірник наукових праць на пошану ректора
Рівненського державного гуманітарного університету,
професора Руслана Постолювського

Технічний редактор
О. М. Борилюк-Міськов

Підп. до др. 08.09.2021.

Формат 70x100¹/₁₆.

Папір офсет.

Друк цифр.

Гарнітура Таймс.

Ум. др. арк. 33,6.

Обл. вид. арк. 33,6.

Тираж 100 прим.

Видавець О. Зень
Свідоцтво суб'єкта видавничої
справи РВ № 26 від 6 квітня 2004 р.
пр. Кн. Романа, 9/24, м. Рівне, 33022;
тел.: 068-025-067-4; olegzen@ukr.net

Друкарня: «Формат-А»
вул. Центральна, 58, с. Корнин
Рівненського р-ну Рівненської обл.,
35304, 0362-20-53-37